

**S. PETRI DAMIANI S. R. E. CARDINALIS,
DOCTORIS ECCLESIAE, OPUSCULUM.
DE BREVI TATE VITAE PONTIFICUM
ROMANORUM, ET DIVINA
PROVIDENTIA.**

ARGUMENTUM.

Alexandro summo pontif. ex Mantuano patrum conventu redeunti has litteras obviam mittit, in quibus eidem sciscitanti rationem reddit, cur pontificum Romanorum vita brevis plerumque et angusta sit. Deinde in admirationem divinae providentiae et bonitatis effunditur, a qua tot tantaque beneficia in humanum genus profecta sint, et quotidie proficiscantur, quaeque omnia hominis gratia creaverit, hominisque imperio subjecerit. Hortatur ergo mortales, ut cum tot res propter se conditas contemplantur, Deo Opt. Max. inexhausto beneficentiae fonti immortales gratias agant; et terrenis his voluptatibus contemptis, ad vera gaudia quae in coelo pie sancteque viventibus parata sunt, omni animi contentione ferantur.

Domno ALEXANDRO summae sedis antistiti, PETRUS peccator monachus servitatem.

Quia redeuntem te, venerabilis pater, a Mantuano concilio, finitimis jam audio partibus propinquare; congruum judicavi xenio litterarum tibi, quo videlicet dono potissimum delectaris, occurrere. Sed et mox, ut ad vos impiger iter arriperem, dulcis fama percivit. Jacob siquidem, de quo Scriptura dicit, quia «simplex habitabat in tabernaculis (Gen. XXV),» idcirco terrenis placandum esse fratrem muneribus duxit, quia sola duntaxat eum diligere terrena cognovit. Ego quoque, qui cum Jacob

domi simpliciter habitavi, quia tibi plus spiritualia, quam carnalia quaeque placere non ambigo, spirituali faciem tuam munere placare contendo. Quanquam cum David fugeret a facie Absalon, magis sibi profuerit Chusai Arachites qui in Jerusalem rediit, quam Ethai, qui videlicet a fugiente David individuus assecla non recessit (II Reg. XV). Idem quoque David legem constituit in Israel, ut aequa sit pars descendentis ad praelium, et remanentis ad sarcinas (I Reg. XXX): et potentius jovit Israeliticum populum Moyses in Rhaphidim, dum velut otiosus oraret, quam Josue, licet irruentibus Amalecitis, terribiliter armatus occurreret. Quod perspicue perhibet Scriptura, cum dicit: «Quia cum levaret manus Moyses, vincebat Israel; sin autem paululum remisisset, superabat Amalech.» Sed nullum munus cuiquam congruentius datur, quam id, quod ab eo ipso, cui datur, exigitur.

DE BREVITATE VITAE PONTIFICUM ROMANUM ET DIVINA PROVIDENTIA.

CAPUT PRIMUM.

Cur Romanorum pontificum vita brevis sit.

Aliquando certe, si rite teneo, a me sollicite requisistis, quae mihi causa videretur, cur apostolicae sedis antistes, nunquam diutius vivat, sed intra breve temporis spatium diem claudat extremum, adeo ut post B. Petrum apostolum, qui per quinque circiter annorum lustra praesedit, nemo postmodum Romanorum pontificum hoc spatium praesulatus aequaverit; modernis imo temporibus vix quispiam in praedictae sedis culmen evehitur qui metam quatuor, vel ut multum, quinque transcendat annorum. Quod considerantibus prodigialis, ut ita loquar, stupor oboritur, quoniam haec breviter vivendi necessitas, quantum ad nostram notitiam, in nulla alia totius orbis Ecclesia reperitur. Sed in quantum

mortalibus divinae dispensationis revelatur arcanum, videtur nobis, quia idcirco hoc iudicii coelestis ordo disponit, ut humano generi metum mortis incutiat; et quam despicienda sit temporalis vitae gloria, in ipso gloriae principatu evidenter ostendat, quatenus dum praecipuus hominum tam angusti temporis compendio moritur, tremefactus quisque ad praestolandi sui obitus custodiam provocetur, et arbor humani generis, dum cacumen ac verticem suum tam facile corruisse considerat, statu concussa formidinis, in suis undique ramusculis contremiscat.

Sed quispiam fortassis objiciat, cur et regibus haec eadem vivendi brevitatis non occurrat? Nam et Octavianus Augustus, quo imperante, Salvator mundi de Virgine nasci, et David rex de cujus stirpe dignatus est propagari; alter quinquaginta sex, alter quadraginta annorum curricula in regali fastigio floruerunt: post quos, et alii videlicet utriusque regni principes, etsi minuscule, non tamen ad instar Romanorum pontificum, brevissima regnaverunt temporum quantitate. Ad quod facile respondetur; quia cum unus omni mundo papa praesideat, reges autem plurimos in orbe terrarum sua cujusque regni meta concludat, quia quilibet imperator ad papae vestigia corrui, tanquam rex regum, et princeps imperatorum, cunctos in carne viventes honore, ac dignitate praecellit. Unde quolibet rege defuncto, administratione ejus regnum tantummodo, cui praeerat, destituitur; cum vero sedis apostolicae pontifex moritur, universus, tanquam communi patre mundus orbatur. Quid enim Africa de regibus Asiae, aut quid Aethiopia de principibus sentit Hesperiae? Nam, sive moriantur, sive vivant, quia procul a se remoti sunt, utrumque indifferenter ignorant.

Est et aliud, cum mors cujuslibet regis non magnopere sit terrori; quoniam saeculares principes, qui

turbis popularibus praesunt, saepe gladiis perimuntur. Nam, ut de multis paucos adhibeam, Caius Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, omnes isti imperatores per continuam sunt seriem unus post alterum principati, et excepto Claudio, cuncti sunt, vel suis, vel hostilibus gladiis interempti. Postmodum quoque, sicut Romana tradit historia, Macrinus, Antoninus, Alexander, Maximus, Gordianus, Decius, Gallus, Volusianus: omnes hi seriatim sibimet per continuum ordinem succedentes, gladio trucidante, prostrati sunt. Saeculares ergo principes, quia diversae mortis casibus exponuntur, cor audientium exitu non atteritur; papae vero vita, quia sola naturalis obitus lege concluditur, ejus ex hac vita transitus sine gravi formidine non auditur. Porro, quia terreni principes regni sui quisque, ut dictum est, limitibus includuntur, causa non est cur per alienas mundi provincias eorum obitus diffundatur; papa vero, quia solus est omnium Ecclesiarum universalis episcopus, cum luce privatur, mors ejus per ampla terrarum regna diffunditur. Et sicut sol, quia solus lucet, si eclipsim forte sustineat, praesto, necesse est ut tenebras totus ubique mundus incurrat; sic papa cum ex hac vita recedit, illico, quia unus in mundo est, longinqua regnorum spatia mortis ejus fama percurrit; et consequens est, ut quos tam sublimis, singularisque personae casus obturbat, propriae quoque vocationis exitum tremefactis visceribus expavescant. Ubi notandum, quam velit omnipotens Deus Romani pontificis vitam hominibus in aedificatione prodesse, cujus etiam mortem decrevit saluti gentium ministrare. Quanto studio debet lucris animarum, dum advivit, insistere, cujus etiam mors providetur ad Creatorem suum animas hominum revocare, ut dum se patrem orbis esse considerat, ab inculcanda tot filiis haereditate desidia non torpescat.

CAPUT II.

Praedicantur divinae bonitatis et beneficentiae munera.

Hic libet aciem mentis paulisper attollere, et quanta divinitus homini gratia praerogetur, breviter indagare; cui nimirum per divini muneris institutionem elementa cuncta deserviunt, et non modo coelum et terra, aer et aqua, sed et quaeque in eis sunt, in humanae utilitatis administratione concurrunt. Primo quidem sibi famulantur quatuor elementa, quae diximus, quia ex eis constat; deinde quia quidquid habent, illi extrinsecus administrant. In humore quippe terrae radix herbarum et arborum coalescit, quas postmodum in usus hominum ad naturalis mensurae celsitudinem porrigit. Ipsa quoque agrestis herba in carne animalium vertitur; animalium vero carnibus hominum viscera vegetantur. Animalia quoque ipsa dum vivunt, diversis humanae servitutis deputantur obsequiis: nimirum, ut alia sese insidentibus vehiculum praebeant; alia commendandis, proferendisque seminibus arva proscindant; alia nobis non modo lactis profluant copiam, sed et velut evangelicae subjecta doctrinae, duas tunicas dividant (Luc. III), dum se pellibus, nos velleribus tegunt. Sed quia nos in singulis immorari non sinit epistolare compendium, quae vix posset etiam prolixitas enumerare librorum, sufficiat nobis brevis illa Psalmistae conclusio, qua dicitur: «Omnia subiecisti sub pedibus ejus, oves, et boves universas, insuper et pecora campi; volucres coeli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris (Psal. VIII).»

Et hoc est inter caetera valde mirabile, quoniam ab humanae subjectionis imperio, nec volatus aves, nec fortitudo leones, nec velocitas tigrides, nec proceritatis enormitas eripit elephantes. Leoni plane tantus inest terror, ut cum rugitus emittit, multa protinus animalia, quae illius impetum poterant celeritate cursus evadere, compellantur omnino deficere, et gressus suos stupefacta et attonita cohibere. Leo tamen ab homine capitur, et tanquam debilis cattus caveis inseritur. Tigris quoque, quae lingua Parthica dicitur sagitta, uno cursu stadia

octingenta transmittere, integro vero die totum mundum ab ortu usque ad occasum dicitur transilire (vide Scholia ad calcem opusculi); haec tamen, quae tam incredibiliter currit, aliquando venantium laqueos non evadit. Sed cum miranda quaelibet animalia virtutum hominum sint subjecta, etiam minima, vel immunda humanae saluti probantur utilia. Quid enim vilius cimice? tamen si sanguisuga faucibus haeserit, fumo illius excepto, statim evomitur, et difficultas urinae hujus appositione laxatur. Quid etiam juxta legem, immundius vulture? Tot tamen in eo sunt medicamenta, quot membra (PLIN., lib. XXIX, cap. 4, 6). Vide certe grandaevae jam aetatis episcopum, qui etiam ad fidem Christi convertisse non pauca gentilium millia dicebatur: Hic perhibeat, quia dum per Aethiopiam transiit, magni draconis carnes, fame fauces obdulcante, comedit, ut etiam juxta litteram illud Psalmistae videatur impleri: «Tu confregisti caput draconis magni, et dedisti eum in escam populo Aethiopum (Psal. LXXIII).»

CAPUT III.

Temporum varietates describuntur.

Sed cum Deus omnipotens homini cuncta subdiderit, hoc etiam non minus mirabile est, quod ipsa quoque sibi tempora tam pulchra qualitatum varietate distinguit: videlicet, ut prius brumalis algor semina commendata novalibus occultat; deinde veris clementia multiplices germinum fetus mundum parturire compellat; mox aestivum cauma segetes torreat; postremo pluvialis autumnus et palmitibus uvas, et arboribus quoque turgentia poma decerpat. Sed nec ipsos quoque proventus arborum vel agrorum omnipotens Conditor in unam quodammodo congeriem coacervat, sed diversa diversis temporibus vel agenda, vel edenda dispensat. Nam si eodem tempore cuncta ad vescendum poma concurrerent, et fastidium congesta vescentibus

gignerent, et simul consumpta de copia inopiam generarent. Sed nunc ita diversis sunt variata temporibus, ut dum illa comeduntur, haec maturescant, et dum alia consumpta pertranseunt, alia mox maturata succedant. Fruges quoque si colligendae simul ingruerent, laboribus non ferendis agricolas praegravarent; sed dum variis temporum dispensantur articulis, et proventus copia non minuitur, et labor hominum levigatur. Nam quod segetum alia sint serotina, etiam Moyses perhibet Pharaoni. Postquam enim grando percussit Aegyptum: «Linum, inquit, et hordeum laesum est, eo quod hordeum esset virens, et linum jam folliculos germinaret; triticum autem, et far non sunt laesa, quia serotina erant (Exod. V).» De primitivis etiam pomis paulo post dicit: «Devorata est igitur herba terrae, et quidquid pomorum in arboribus fuit, quae grando dimiserat (Exod. X).»

Cum igitur soli homini maria simul et flumina; paludes et stagna cum innumeris piscium compellantur servire generibus; aer cum avibus simul et imbribus; terra cum pecoribus, cunctisque germinibus: haec tamen interim velut parva postponimus, majora perpendamus. Omittamus igitur, quod hujus mundi conditio tanta moderationis arte disponitur, ut aer et ignis, duo videlicet masculini generis elementa praesideant; alia vero duo, quae feminini sunt generis, aqua simul et terra subsidant; et hoc quasi bino conjugio procreatur quidquid apud nos ex qualibet originali materia prodire conspicitur. Taceamus etiam, quod tota coeli machina usibus hominum ita mirabiliter serviat, ut contra septem planetarum globos perpetuo rotatu circumacta confligat; quatenus dum illae petunt ortum, ista vergat jugiter ad occasum. Illas tamen secum vi suae magnitudinis attrahat, easque suos circulos per zodiacum spatio temporis, quod cuique praefigitur, explere compellat. In quo videlicet universali mundi certamine non parvum spiritualis figurae mysterium deprehenditur, si quae sit in

homine, minori videlicet mundo, concertatio perpendatur. Quid enim sphaera coeli, quae planetas includit, nisi corpus designat humanum, quod rationalem animam contegit? Quae videlicet anima quasi septenario planetarum numero continetur, dum totidem sancti Spiritus donis imbuitur.

Et quid est quod sphaera labitur ad occasum, econtra planetae concorditer enituntur ad ortum, nisi hoc quod Apostolus dicit: «Quia caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem? (Galat. V.)» Nunquid non quasi sphaeram contra planetas pugnare conqueritur, cum de carnis et animae suae controversia lamentatur, dicens: «Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae? (Rom. VII.)» Et tanquam sphaera post se planetas trahat, protinus addidit: «Et captivum me ducentem in lege peccati, quae est in membris meis?» Planetae igitur septem enituntur ad ortum, cum anima rationalis instinctu sancti Spiritus incitata redire conatur ad Deum, quem rerum omnium constat esse principium. Sphaera vero prolabitur ad occasum, cum caro, neglectis superioribus, gravatur in ima vitiorum. Unde scriptum est: «Corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. IX).»

Sed haec nos diutius prosequi, epistolaris brevitatis non permittit. Quid dicam, quod eadem coelestis sphaerae machina sic se in semetipsam semper, et non in exteriora devolvat, ut in unius hemisphaerii sui revolutione diem, in revolutione vero alterius expleat noctem? Et hoc modo dum una revolutio totius sphaerae coelestis absolvitur, vincti quatuor horarum numerus impletur, quibus videlicet unus dies cum sua nocte perficitur. Hoc itaque modo dum coelum militat homini, et dies solis radiis illustratur, et nox lunae, stellarumque nutantium varietate depingitur. Sed haec quia

corporaliter aspiciuntur, omittimus, ad majora nunc et invisibilia veniamus.

CAPUT IV.

Quod angeli per totum mundum discurrant in auxilium hominum.

Porro autem qui divinarum Scripturarum vacat eloquiis, non ignorat, quia per hunc mundum coelestium virtutum quotidie multitudo discurrit, quae nobis auxilii manus in certamine porrigit. De quibus per Daniele dicitur: «Millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei (Dan. VII).» Ad hoc enim Deo ministrant, ut nos ab iniquorum spirituum impugnationibus protegant. Unde et Paulus ait: «Sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis (Hebr. I).» Neque enim versutiae tam callidi, tam exercitati hostis posset fragilitas humana resistere, nisi eos a tentationibus electorum virtus angelica propulsaret. Unde unicuique nostrum a die baptismatis usque ad obitum delegatus est angelus, qui et viriliter decertantem a tentatione custodiat, et auxilium praebere in bonis operibus non desistat. Daremus exempla, nisi cerneremus frequentatione notissima. Hic notandum, cum Deus homini tantam praeroget gratiam, quantam Deus ab homine patiatur injuriam; deputat Deus virtutes angelicas humanae custodiae; et infelix homo, relicta munditia et puritate virtutum, squaloribus se polluit, ac sordibus vitiorum. Nam in exhalantis, ac coenosae luxuriae fetore provolvitur; cum vermescentis avaritiae sordibus inquinatur; cum denique ad instar Aegyptiorum fluminum homicidialis anima in odii sanguinem vertitur (Exod. VII); postremo cum velut in cloacam stercorem corruens, multiplicis nequitiae faecibus involuta foedatur: hunc angelus fetorem, et inhonestam purulentiae nauseam

invitus satis, et graviter tolerat, etsi coelestis imperii lege constrictus, obedientiam non omittat. In angelorum quippe conspectu nil sordidum, nil fetet obscenum, nisi vitium et peccatum. Et sic nostri reatus exhorrent, et abominantur illuviem; sicut homo compellitur ad exhalantis latrinae screare fetorem. Unde quotidie ante tribunal aeterni Judicis de commissi sui pravitate conqueritur; et quia gravem ferat injuriam, illius obscena dinumerans, profitetur. Nam si rex potens cuilibet de suis principibus imuberis filio velit delegare custodiam: et ille postmodum in furorem versus insaniae, salivis se fluentibus, nariumque mucoribus oblinat, et vel in ignem se phrenetica temeritate projiciat, vel certe in squalentis coeni volutabrum sordidae suis se more provolvat, nonne protinus ille deposcet, et reassignare depositum, et papatis abjicere famulatum? Quanto magis ergo credendum est, quod angelica illa sublimitas et largitorem bonorum omnium Deum de conspicua sanctorum conversatione glorificat, et in ejus conspectu perversorum hominum scelera subtiliter enumerando condemnat? Huc accedit, quia in die judicii eorum sunt nequitiae testes, qui si recte vixissent, eorum fierent defensores. Hoc itaque modo male agentibus vertitur in perniciem, quod recte viventibus provisum est ad salutem; quia sancti angeli, qui deputati sunt justis in adjutorium, perditionis in reprobos exaggerant incrementum. Felices ergo, qui juste vivunt; quia dum malignis spiritibus infoederabiliter obluctantur, angelicae fortitudinis auxilio muniuntur. Adde etiam, quod et ipsi spiritus iniqui profectus nostri sunt obsequio deputati. Nam dum tentamur, et non succumbimus; dum impetimur, et praevalemus; dum oppugnat certe violentus hostis, et non expugnat, futurae nobis retributionis pondus accumulatur: et dum laborem certaminis irrogat, victoriae nobis materiam subministrat.

CAPUT V.

Quod omnia homini serviant, etiam infernus.

Ecce dum raptim celeriterque cuncta perstringimus, usibus hominum ministrare concorditer omnia reperimus, coelum scilicet, terram pariter et infernum. Hic praesumptionis nos fortasse quis arguat, si authentica Scripturae sententia non occurrat. Sed ecce Paulus Corinthiis dicit: «Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive hic mundus, sive vita, sive mors, sive praesentia, sive futura. Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei (I Cor. III).» Sed tunc omnia sunt veraciter hominis, si ipse homo sit veraciter homo. Est enim qui solo nomine sit homo, est qui reipsa et veritate sit homo.

Audi Salomonem: «Finem, inquit, loquendi omnes pariter audiamus: Deum time, et mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo (Eccle. XII).» Quis est autem finis loquendi, nisi ille, de quo dicit Apostolus: «Finis enim legis ad justitiam Christus omni credenti? (Rom. X.)» Finis quippe legis ad justitiam Christus est; quia quidquid, sive vetus, sive nova lex loquitur, ad illum sine dubitatione refertur. Ad justitiam vero non otiose dicitur, quia divinae legis sermo justificat, et animam a sordibus mundat, sicut discipulis Veritas ait: «Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis (Joan. XV).» Deum vero timere, est cuncta, quae Deus prohibet, exsecrando et abominando contemnere. Mandata illius observare est, omnia, quae praecipit, operibus exercere.

Ille ergo Deum timet, qui satagit cavere quod prohibet. Ille mandata ejus observat, qui studet implere quod imperat. Deum ergo time, et mandata illius observa: hoc est enim omnis homo. Ac si perspicue dicat: Qui non studuerit cavere prohibita, qui neglexerit implere

praecepta; quia ratione caret, vocabulum quidem hominis habet, sed hominis esse non habet; quia non veraciter utitur virtute nominis, quo censetur. Ille nimirum se credat veraciter hominem, qui hominum recognoscit Auctorem: alioquin qui ignorat, ignorabitur (I Cor. XIV). Quid autem sine his sit homo, perspicue definit Scriptura, cum dicit: «Stellae non sunt mundae in conspectu ejus (Job XXV);» quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis? Unde et Abraham cum ad summae colloctionis culmen attollitur, cum divinae familiaritatis gratiam peculiariter promeretur, hujus humilitatis recordatione deprimitur, cum dicit: «Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis, et cinis? (Gen. XVIII.)»

Nam et apud Graecos haec teneri consuetudo perhibetur, ut cum imperator quis in dignitate creatur, mox ut imperialibus fuerit infulis redimitus, coronae, simul ac sceptri gloriae decoratus, cum denique procerum vallatur obsequiis, cum excipitur modulantibus psallentium choris, quidam sibi praesto fit obvius, qui videlicet una manu vasculum plenum mortuorum ossibus ac pulveribus offerat; in alia vero stuppam lini subtiliter pexam, ac pilis pensilibus molliter demollitam, cui protinus ignis adhibetur, et repente in ictu oculi flamma subito vorante, consumitur: ut in altero debeat considerare quod est, in altero valeat videre quod habet. In cineribus siquidem se cinerem recognoscit, in stuppa jam colligit in die iudicii quam subito mundus ardebit; quatenus dum se, simul ac sua tam vana, tam floccipendenda considerat, de imperialis culminis ascenso fastigio nullatenus insolescat; et dum possessor, atque possessio subjacere communi omnium casui non ambigitur, jam quasi de singulari dignitatis apice, qui ad summa provectus est, non infletur.

Pulchrum ergo mundanae conditionis ordinem homo consideret, et dum suis usibus omnia cernit attribui, non

sibi, sed suo referat gratias Conditori; lenocinantem mundi gloriam sub iudicii sui calcibus deprimat, virorem carnis aridum jam pulverem credat, diem suae vocationis tanquam speculum suis semper obtutibus anteponat, districtum ultimae discussionis iudicium contremiscat: quatenus dum nunc Creatoris sui legibus subditur, qui inter creaturas, quae terrenae sunt, videtur insignis, in coelesti quoque gloria veraciter sit sublimis.

SCHOLIA.

Tigri, quoque, quae lingua Parthica dicitur Sagitta, uno cursu stadia octingenta, integro vero die totum mundum, etc. Haec nisi per hyperbolem dicta accipias, omnino fabulosa sunt. Celeritate quidem tanta illa est, ut usque ad sua tempora eam nunquam fuisse captam scripserat M. Varro lib. I. De ling. Lat. Capi tamen interdum testatur Plutarchus in comment. de Herodoti malignitate. Itaque sicut velocitas cursus quorundam hominum comparari solet cum animantibus velocissimis (ut II Reg. II: «Porro Asael cursor velocissimus fuit, quasi unus de capreis quae morantur in silvis,») sic velocitas ipsorum animalium, quae summum gradum velocitatis tenent, per hyperbolem interdum exprimi consuevit. Tigridis ejusque mysticae significationis meminit sanctus cardinalis epist. 18, lib. II.

Sit nomen Domini benedictum.